

“La cultura és una arma propagandística”

El crític d'art
Romà de la Calle
(Alcoi, 1942)
dirigeix el Centre de Documentació d'Art Valencià Contemporani, l'organisme que depèn de la Universitat de València i que des de fa dues dècades recopila tot allò que té a veure amb artistes valencians contemporanis. En aquesta entrevista ens acosta la tasca del Centre i reflexiona al voltant del moment que viu l'art a casa nostra.

Ara fa vint anys, al 1983, la Junta de Govern de la Universitat de València va aprovar la creació del Centre de Documentació d'Art Valencià Contemporani, un organisme que havia d'aplegar tot el material bibliogràfic relacionat amb l'art des de la postguerra fins a l'actualitat. Es tractava d'oferir informació sobre qualsevol artista valencià contemporani i, alhora, reunir catàlegs, monografies, retalls de premsa... uns fons que sovint han procedit de donacions de particulars. Romà de la Calle, que també dirigeix l'Institut de Creativitat i Innovacions Educatives, el departament universitari des d'on es va impulsar el Centre, n'és el màxim responsable.

— Què destacaria del Centre?

— Disposem d'un ampli repertori bibliogràfic referent als artistes valencians contemporanis, des de la postguerra fins a l'actualitat, amb bibliografia seleccionada i comentada. Però el Centre no és només un magatzem de documents i catàlegs; acull també diverses activitats molt interessants.

Com a professor, aquest aspecte és un dels que vull transmetre als meus alumnes: el fet que tindre un peu dins i un fora, al món real, és fonamental. Parlar d'art en els mitjans de comunicació, crear associacions de crítics o explicar una exposició són coses cabdals en aquesta relació art-societat. Si es barreja tot, fins i tot es pot assolir la felicitat. Perquè la felicitat és poder fer tot allò que t'agrada i que t'omple.

— El Centre amagarà alguns secrets...

— Sí. Entre d'altres, hi ha cartes de Josep Renau, a més de l'obra original en dipòsit de molts autors.

— A més de la seua funció bàsica, el Centre de Documentació va ser clau, per exemple, en la creació del Patronat Martínez Guerricabeitia, un dels estendards de la Universitat de València.

— Efectivament. I tot va ser gràcies a una conversa casual amb Jesús Martínez Guerricabeitia, durant la inauguració d'una exposició, que es va mostrar encantat amb la nostra proposta de fer una biennial d'art contemporani a la Universitat. A partir d'ací, ell va cedir tots els seus fons a la Universitat, es va crear un patronat i, per suposat, es va dur a terme la Biennial. Tenim la col·lecció d'art contemporani més important de qualsevol universitat de l'estat espanyol, una cosa que en gran part es deu a la seua donació. Gràcies a això fem cursos (entre quinze i vint cada any) sobre qüestions d'art.

Més endavant van arribar els llibres de la col·lecció “Estètica & Crítica”, que va ser finançada per la fundació i per galeries d'art... I és que tot això no s'explicaria si no estiguérem vinculats amb la societat.

— És aquest un dels grans objectius?

— Sens dubte. La relació entre universitat i societat ha estat importantíssima i quasi paradigmàtica dins del Centre de Documentació.

— Es planteja algun repte?

— Hem de canviar d'ubicació per tenir tota la documentació en condicions. Ara estem a la Facultat de Psicologia i volem anar a l'edifici que la Universitat construirà per als instituts al Campus de Tarongers.

— Parlem d'aspectes més generals. Vostè, que és un crític reconegut, com veu el panorama actual de l'art contemporani?

“El problema de les biennals és que totes s’assemblen molt. Han d’interessar l’espectador, el crític, l’estudiant... I això a la Biennial de València no s’ha produït”

—Predomina la interdisciplinarietat, els aspectes tecnològics i els components ètics i de compromís. I a aquests tres elements n’afegiria un altre: la representació de l’existència. Avui dia tot és diàleg: entre pintura i escultura, fotografia i arquitectura, escultura i ciberart. El que passa és que el ciutadà està més acostumat a aquesta interdisciplinarietat pels mitjans de comunicació que per les pròpies manifestacions artístiques. De vegades, en la televisió veiem espectacles d’última fila que després no es veuen en directe.

—Vol dir que hi ha una separació entre l’artista i el públic?

—Jo no ho diria així. Jo crec que cal fer dos plantejaments: primer, el de la transparència, que pensa que l’art ho comunica tot, sense barreres. Però una cosa és que tu tingues una experiència estètica i una altra és que pugues fer un plantejament crític, que pugues comparar-la. Comparar implica conèixer més coses, altres alternatives. I això ja no és tan habitual. El segon plantejament és el de ser incomplet, que vol dir que l’art necessita ser presentat en societat, legitimat, parlat, necessita ser mostrat com un valor. Amb tot això vull dir que l’experiència

estètica necessita ser paral·lela a l’experiència crítica. És a dir, que si anem al teatre i ens impacta molt l’obra, mai no la podrem comprendre en tots els seus vessants si no la comparem amb altres obres del mateix autor o de la mateixa època.

Aquesta és una carència greu respecte a l’art en general. És clar que tenim dret a tindre la nostra experiència, però la comparació és essencial, i el judici crític també. I en aquest sentit, els crítics hi tenen un paper important. És molt còmode per als crítics donar les dades perquè siga l’espectador el que valore.

—Qui no compara, els crítics o el públic?

—Tots dos. El millor subjecte de l’experiència estètica té un reducte crític important. Però de crítics que tinguen experiències estètiques, realment, no n’hi ha gaires. La mirada innocent que dóna suport al principi de la transparència existeix, però si vols valorar, has de comparar. Això vol dir que si vols saber de música, s’ha d’escoltar música; si vols saber d’art, observa l’art; si vols saber de teatre, vés al teatre. És clar que també és necessari llegir, però l’educació de la mirada i de l’oïda són essencials.

—Aleshores, la relació entre l’artista i el públic és suficientment fluida?

—Si ens fixem en el principi de la transparència, la relació és espectacular. Però si mirem l’altre principi, el de ser incomplet, trobem moltes barreres. Per exemple, la gent pot fer cua davant d’un museu per veure un quadre. I tots hem viscut la sensació de no poder gaudir de l’obra perquè hi ha molta gent i ens fan anar de pressa. Quan diem que l’obra d’art necessita ser legitimada és perquè el que no pot ser és que algú ens impose el que és una obra d’art i el que no ho és. La pregunta seria qui determina què és una obra d’art.

—I qui ho determina?

—Doncs un reportatge de televisió, les institucions, els polítics, etc. Això vol dir que molts artistes de qualitat poden quedar-se fora del circuit.

—El màrqueting i la promoció funcionen més que la qualitat i el talent, doncs.

—Indubtablement. El màrqueting aprofita la qualitat. Però el que resulta innegable és que una obra de qualitat sense màrqueting no és res.

—I en tot aquest context de màrqueting, quin paper hi tenen les biennals d’art?

—Pense que la distància ha de ser major. Per això, la Documenta [de Kassel, Alemanya] em sembla paradigmàtica, perquè dóna una distància de quatre anys. Ara bé, tots els concursos i manifestacions artístiques són essencials per a l’art. Però l’especialització és essencial, és a dir, el fet de parlar d’una cosa de la qual els altres no hagen parlat. I això no és gens fàcil, sobretot quan entres en un museu d’art contemporani i t’adones que tots són iguals. I això em posa els pèls de punta. De la mateixa manera passa amb les biennals, que totes s’assemblen molt.

—I la de València?

—Doncs també, li passa això, a part que tot i tindre un cert ressò mediàtic, la gent de la ciutat no s’hi sent identificada. A més, és una biennial que ha nascut amb una empremta negativa molt forta, amb una reacció important per certs col·lectius. I em fa l’efecte que ací, fem el que fem i siga del nivell que siga, tot provoca sempre reaccions negatives. Potser és el nostre tarannà. En qualsevol cas, cal que interesse l’espectador, el crític, l’estudiant... I això no s’ha produït.

—En el fons, torna a ser un problema de comunicació amb la societat?

—Jo crec que el problema és que no hi ha temps suficient. De la mateixa manera que no tenim tants literats ni poetes per donar premis tots els anys, tampoc no estem preparats per a una biennial.

—Potser políticament i econòmicament són més rendibles...

—Sí, és possible. I és evident que el ressò mediàtic ha estat important. Però també hem de preguntar-nos què és el que queda després del primer impacte.

—Creu que les biennals fomenten els artistes paracaigudes?

—No sols les biennals. Els concursos i els premis institucionals, també. I el

problema és que es planteja com a eixida única, com a negoci.

—Ara per ara, sembla que la tendència és més fer que deixar fer.

—Sí, i això és una gran errada. Per exemple, un dels èxits de [Ciprià] Ciscar, quan va ser conseller de Cultura, va ser deixar fer l'IVAM. Deixar fer. Ara hi ha molta miopia perquè quan els polítics se'n van, no queda res.

—Parlant de l'IVAM, i tenint en compte que vostè forma part del consell rector, com en veu la situació actual?

—Amb el nou conseller de Cultura [Esteban González Pons] sembla que les coses canviaran. Encara no ens hem reunit, tot és un gran interrogant. I això afecta moltes coses, no només la famosa pell, sinó també el projecte de museu que hi havia.

—Com jutja els seus primers dies?

—El seu tarannà, almenys, sembla interessant. I supose que estarà buscant solucions per a l'IVAM, per al Museu del Segle XIX i per a les obres de l'Acadèmia de les Belles Arts, etc. Té molts problemes, i no són aïllats.

—És ètic que la cultura estiga en mans dels polítics?

—Doncs és així. Si no són institucions privades, són polítics. Per això jo crec que la clau és deixar fer. I només intervenir en els espais que no estan coberts. A més, cal un centre experimental. Ho he plantejat sempre. Un lloc on vagen els artistes i els estudiants de Belles Arts. Igualment, no sé per què la Generalitat no ha construït un edifici propi per a les exposicions del Consorci de Museus. Utilitzen diversos espais, però sense investigació.

—Fins a quin punt la cultura es converteix en una arma propagandística?

—Sempre. La cultura és la joia que es mostra, siguem sincers. És cert que a banda d'això té importància vital per a la societat, però a àmbit institucional és la perla, allò que s'ensenya quan ve algú de fora. Però no s'han d'oblidar les publicacions, les investigacions i el contacte amb la societat.

—Vostè, que acumula una llarga trajectòria a les aules, nota que han canviat molt les coses en l'àmbit docent?

—Radicalment. A més, hi ha un projecte de grup experimental amb noves

“Avui dia resulta innegable que una obra d'art sense màrqueting no és res.”

teories pedagògiques que significarien un greu problema per al professorat, ja que les hores presencials serien molt poques i l'alumne hauria de fer la feina a casa; això sí, molt mastegadeta pel professor, que haurà de donar als alumnes exactament la informació que han de llegir. Ara hem de fer un poc de pares dels alumnes. Abans dèiem que els de ciències estudiaven molt, però amb un sol llibre. Els de lletres estudiaven poc, però llegien molts llibres. I ara resulta que ni estudien ni llegeixen. La nostra generació de professors troba uns canvis intensos quant a pedagogies. I intentem adaptar-nos-hi com podem. Però és difícil. L'objectiu és que l'alumne aprenga pel seu compte en lloc d'anar a classe. Que aprenga a estudiar. Ara, l'esforç que ens costarà a nosaltres i als alumnes mateixos serà important. És tornar a l'escola, en el sentit de tornar a les tutories, al seguiment acurat de l'alumne, confiant en la seua voluntat per aprendre. Comencem aquest curs.

—A títol personal, quins projectes té plantejats per al futur?

—Aquest setembre presente un llibre, *Senderos entre el arte y lo sagrado*. Són sis treballs que he fet en els dar-

rers sis anys que tenen a veure amb allò transcendent i sagrat. Tinc també pendent un llibre amb la Universitat Politècnica de València, que es publicarà pròximament. I prepare algunes traduccions, una de les quals és un assaig al voltant del gust.

—Del gust?

—Sí, és un tema important. El gust sempre s'ha vinculat amb el sentiment enfront de la raó. Són dues maneres de fer crítica. La crítica erudita, la de la raó, i la crítica del sentiment o del gust. La història del gust, crec, és la història de la sensibilitat, de l'estètica. O bé s'escriu des de la raó, amb tot de consells i regles sobre com cal fer arquitectura, com cal fer poesia, etc., un aspecte que et dona una completa tranquil·litat perquè tu apliques les regles; o bé es fa des del gust, que parla de sensibilitat, de preciosisme, del que ens agrada i del que no.

—Quina de les dues opcions és més vàlida?

—A mi m'impacta més la del sentiment. La de la raó és més còmoda: no tens responsabilitat i no t'arrisques. Però de vegades val la pena arriscar-se.

Rosanna Melià